

Мр Божидар Форца, пуковник*

Савремене међународне односе, након нестанка биполарне поделе света, и даље одређују политички, економски и војни чиниоци, уз различит приступ држава утврђивању општих и војних стратегија и доктрина. Војни чинилац међународних односа део је стратегије и доктрине и оружаних снага, као организацијског елемента за примену војне силе.

На развој Војске Југославије војни чинилац је различито утицао у периоду до 2002. године, а и након тога. Између почетних и граничних услова утицаја војног чиниоца на развој Војске препознатљиве су, у филозофском и социолошком смислу, тенденције сарадње и сукоба, односно – стварања и разарања.

Искуства везана за утицај војног чиниоца на развој Војске Југославије, с обзиром на реформу, односно трансформацију Војске Србије и Црне Горе, упућују на потребу редеофинисања њеног стратешког концепта. Такође, из перспективе визије и задатака Војске и начела нових безбедоносних интеграција, као претпоставки избегавања или умањивања изазова, ризика и претњи, треба редеофинисати основна војнодоктринарна опредељења, организацију, функционисање и захтеве за њеном употребом.

Кључне речи: *стратегија, доктрина, организација Војске, организацијске промене, трансформација Војске.*

Увод

Међусобна повезаност друштвених појава кроз историју повећавала се и развијала у складу са општим развојем људске заједнице. Те појаве се огледају у чиниоцима међународних односа чија је основна карактеристика – променљивост, уједно и историјска законитост. Током историје, *политички, економски и војни чинилац* имали су, и имају, највећи утицај на међународне односе.

Развој оружаних снага било које земље одвија се под утицајем бројних чинилаца, међу којима је војни чинилац¹ један од доминант-

* Аутор је наставник Школе националне одбране.

¹ У промишљању елемената војног чиниоца најчешћа су два приступа. Према првом, под војним чиниоцем се подразумевају стратегија и доктрине, као теорија, оружане снаге, као организација, и примена силе, као пракса његовог испољавања. Присталице другог приступа наведеним елементима се додаје и војноиндустријски комплекс, као четврти елемент.

них. У преломним периодима развоја оружаних снага, неумитно, долази до њихових радикалних промена, које се, с обзиром на обухват, различито називају. Кад је реч о Војсци Србије и Црне Горе (у даљем текству ВСЦГ), најчешће се говори о њеним реформама. Према научној теорији организације, реформе ВСЦГ, у суштини, јесу њена *организацијска трансформација*. Наиме, организацијска трансформација значи радикално мењање свих организацијских аспеката одједном, истовремено, и то на макроорганизацијском нивоу, чиме се мења карактер дела или читаве организације, односно целокупан систем.² Дакле, то су свеобухватне, радикалне и револуционарне промене оријентисане на прилагођавање променама у окружењу како би војска побољшала сопствену способност за остваривање циљева који су јој постављени.

Савремени међународни односи и војни чинилац

Последња деценија 20. века, започета интеграцијом – уједињењем Немачке, симболично најављеном рушењем Берлинског зида, 1989. године, а настављена дезинтеграцијама – распуштањем Варшавског уговора (ВУ), распадом СССР-а, Чехословачке, СФР Југославије итд., па опет интеграцијама – проширење НАТО-а, ЕУ, СТО (Светска трговинска организација), у суштини, била је *стратејска пауза* у међународним односима, или *експериментална декада* (1900–2000), како каже Смиља Аврамов.³ Ту стратегијску паузу искористиле су, пре свега, велике силе света да дефинишу нови сопствени стратегијски концепт у глобализацији међународних односа, као препознатљивом процесу након разградње биполаризма. Већина земаља, које су биле и остале изван мале групе најразвијенијих, без значајнијег утицаја на глобализацију међународних односа, наставила је да трага за сопственим местом и позицијом у новом светском поретку, примењујући различите методе и средства, од којих се приклањање моћницима или њиховим коалицијама, формално и суштински, показује као тенденција на почетку трећег миленијума.

Основни чиниоци који су детерминисали међународне односе у последњој деценији 20. века и даље су *економски, политички и војни*, којима су верски, етнички, социјални, културни и други чиниоци били само позадина или повод. Тако је економска моћ производила војну и, потпомогнута њоме, стварала политичку моћ. Препознатљивост великих сила могућа је, дакле, само у тријади наведене три моћи.

² Група аутора, *Менаџмент*. ФОН, Београд, 1997, стр. 362.

³ Смиља Аврамов, „Безбедност у 21. веку,” у: *Зборник радова са СИМВОН-а 2001*. ВИЗ, Београд, 2001, стр. 442.

Историјски, и поред два значајна покушаја уједињења држава света у прошлом веку – Друштво народа и Организација уједињених нација, глобализација међународних односа увек је за последицу имала стварање новог хегемона у међународној заједници. Са друге стране, моћници који нису задобили тај статус увек су се усмеравали на неутрализацију утицаја хегемона и стварање што повољнијих сопствених позиција. Са треће стране, антагонизми хегемона и њихових ривала, најчешће, на разне начине су се преламали преко осталих земаља света. Стога савремене међународне односе карактерише мноштво сукоба и сарадњи којима су интеграциони и дезинтеграциони процеси повод, узрок, последица или средство.

Основни сукоби у међународним односима дешавају се у сфери *вредности и интереса*, чији су појавни облици препознатљиви у: 1) сукобу униполаризма и мултиполаризма, 2) сукобу развијених и неразвијених, и 3) сукобу цивилизација. У најновијем таласу глобализације међународних односа постоје две основне, препознатљиве тенденције као израз сукоба у сфери вредности и интереса. *Прва* је заснована на теорији класика филозофије Сен-Симона и Диркема, и постмодерниста Парсонса, Кера и Данлопа. Њене присталице заговарају наднационалну државу, стварање универзалне покретачке силе света, кретање од објективне економске и технолошке ка субјективној повезаности, свести и заједничкој судбини. Типичан представник, прототип и предводник тог правца је Европска унија. *Друга* тенденција, која је супротстављена претходној, јесте тенденција стварања супердржаве, а заснована је на филозофији Фукујаме, Хопеа, Валерштајна и других постмодерниста. То је тежња ка имплементацији једног – америчког, система вредности, као друштва које је достигло врхунац (Фукујамин крај историје, прим. Б. Ф.) и постало еталон свеопштих достигнућа и развоја и на које требе да се угледа цео свет. Једини стварни протагонисти тог правца, са проценивим бројем држава које га подржавају, јесу Сједињене Државе. Такав статус и настојање САД засновани су на чињеници да никада у историји људског рода ниједна држава није поседовала тако велику техничко-технолошку, економску, политичку и војну надмоћ и утицај на преобликовање међународних односа. Такав статус САД у међународним односима последње деценије 20. века, формално и суштински, без обзира на стварни однос према тој чињеници, признале су све земље света. Својевремено, шире анализирајући зашто су у историји пропадале хегемоније (Рим, Кина, Монголија итд.), као одлучујуће домене глобалне моћи САД, као новог и трајног хегемона, Бжежински наводи; 1) војну; 2) економску; 3) технолошку и 4) културну моћ.⁴

⁴ Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*. ЦИД, Подгорица, 1999, стр.27–28.

Посебно драстичан јаз у међународној заједници створен је на релацији *развијени–неразвијени делови света*, и он је у последњој деценији 20. века још више продубљен. Расподела светског дохотка, како је назива М. Печујлић, има облик чаше шампањца, у којој најбогатија петина светског становништва прима 83 одсто укупног светског дохотка, док најсиромашнија петина светског становништва прима тек 1,4 одсто укупног светског прихода.⁵ Глобализација или мондијализација економских односа, којом *de jure* управљају владе најразвијенијих држава, *de facto* је под контролом мултинационалних компанија, а економски развој показује тенденцију даљег богаћења мање групе земаља и све већег сиромашења остатка света. Најочигледнији пример сиромашења јесте Африка. У књизи *Припреме за 21. век*, енглески мислилац Пол Кенеди наводи да земље супсахарске Африке, са својих 450 милиона становника, имају мањи укупни бруто производ него 11 милиона Белгијанаца, односно да читав континент производи отприлике *један одсто* светског бруто производа.⁶ Са друге стране, прираштај становништва је управо највећи у најсиромашнијим деловима света, што наведену тврдњу о економском развоју чини још драматичнијом. Тако просечна стопа пораста становништва у периоду 1900–1995. године за Европу износи 0,222 одсто, док је тај проценат за Африку неколико пута већи, и износи три одсто годишње. У 1950. години афричко становништво је по бројности износило колико половина европског становништва, до 1985. године се изједначило (по 480 милиона), а предвиђа се да ће до 2025. године број становника у Африци бити три пута већи него у Европи (1,58 милијарди према 512 милиона).⁷ Истовремено, сматра се да би само мањи део издвајања за наоружање, који је највећи управо код најразвијенијих земаља света, могао да подмири основне здравствене, социјалне и друге потребе најсиромашнијег дела света. Према извештају Уједињених нација за 1998. годину, процењено је да би следећа средства била довољна за остварење универзалног приступа социјалних служби свих земаља у развоју: 1) са девет милијарди долара снабдела би се целокупна популација водом и санитетским уређајима; 2) 12 милијарди долара покрило би све трошкове лечења у вези с репродуктивним способностима жена; 3) са 13 милијарди долара обезбедила би се основна здравствена заштита и храна за целокупно становништво планете, и 4) са шест милијарди долара омогућило би се свима основно образовање.⁸ Дакле, сумом од 40 милијарди долара, што је мање од годишњег војног

⁵ Мирослав Печујлић, *Глобализација – два лика света*. „Гутенбергова галаксија“, Београд, 2002, стр. 116.

⁶ Пол Кенеди, *Припреме за XXI век* (превод с енглеског), Београд, 1995.

⁷ Исто.

⁸ Мирослав Печујлић, *исто*, стр. 184.

буџета појединих развијених земаља, решила би се многа питања опстанка и развоја света, посебно његових насиромашнијих делова.

Створени јаз на релацији развијени–неразвијени делови света посебно је погодан за сукобе свих врста, па и за оружане сукобе. Тако се оружани сукоби најчешће воде унутар земаља неразвијених региона, са уплитањем најразвијенијих земаља, односно великих сила, било посредно, или непосредно, са или без резолуције и мандата Организације уједињених нација.

Посебна врста сукоба у међународним односима настаје између *цивилизација*, и има два облика: 1) сукоб цивилизација у вези с достигнутом степеном економског развоја, или тофлеровски приступ, и 2) сукоб цивилизација у сфери тзв. културних конфликта, односно сукоб на етничкој и верској основи, или Хантингтонов приступ. Први сукоб је појавно евидентнији, а за последицу има даље богаћење најразвијенијих и све веће заостајање најнеразвијенијих региона. С друге стране, културни конфликти су више локално, односно регионално оријентисани, унутар државе и између суседних држава, пре свега сиромашног дела света, док се на глобалном плану, више теоријски него практично, испољавају као општа претња. Према истраживањима Т. Гура за 1993. годину, од 233 сукоба у свету само су се 24 одвијала на тлу богатог Запада, док су се 104 десила у Африци.⁹

У условима који су обележили последњу деценију 20. века земље су развијале различите опште стратегије. Те опште (велике, гранде, националне итд.) стратегије, у теоријско–практичном смислу, могу се груписати у три класе: 1) стратегије доминације; 2) стратегије неутрализације (равнотеже) и 3) стратегије ослонца. Најразвијеније земље света, предвођене САД, примењују у међународним односима *стратегију доминације*, чији су основни принципи: надмоћност, глобализам, кооперација, инфилтрација, запречавање, инструментализација, слобода маневра и сила. Другу групу држава чине бивше велике силе и земље које настоје да то постану; оне примењују *стратегију равнотеже*, односно *неутрализације утицаја стратегије прве класе – доминације*. Принципи опште стратегије неутрализације слични су или истоветни са принципима стратегије доминације. На трећој страни, већина земаља света пројектује *стратегију ослонца*, и то: 1) с ослонцем на неког од светских моћника (што је преовлађујући принцип), и 2) с ослонцем на сопствене снаге (мањи број земаља). Зависно од карактеристика и начела општих стратегија, дефинишу се, утврђују и развијају сви елементи војног чиниоца – војна стратегија и доктрина, као теорија, оружане снаге, као организација, и употреба војне силе, као пракса. Стога, у тријади теорија–организација–пракса добија се смисао војног чиниоца и на основу ње мери се његов утицај.

⁹ Исто, стр. 137.

Општој стратегији доминације одговара *офанзивна војна стратегија-доктрина*. Основни циљ те стратегије, односно доктрине, јесте брза победа у сукобу (рату, оружаном борби). За остварење тако постављеног циља предуслови су: значајан утицај на међународну заједницу; стални савезници; супериорност у војној техници, што подразумева развој и производњу свих, посебно најсавременијих, средстава и система, и јак мирнодопски контингент високо обучених и модерно опремљених оружаних снага. Основни начин испољавања офанзивне стратегије и доктрине јесу вишедимензионалне операције, у којима преовлађују тзв. дејства са дистанце.

Одвраћајућа војна стратегија, односно доктрина, одговара општој стратегији равнотеже (неутрализације). Основни циљ те стратегије-доктрине јесте поседовање способности узвратног удара, којим се потенцијални непријатељ одвраћа од агресије. Остали елементи те стратегије-доктрине слични су елементима офанзивне стратегије.

Општој стратегији ослона одговара *одбрамбена војна стратегија-доктрина*. Основни циљ те стратегије-доктрине јесте исцрпљивање противника до његовог одустајања или неког другог начина прекида оружаних сукоба. То је изнуђени облик војне стратегије-доктрине који се, пре свега, заснива на незнатном утицају у међународним односима и великом заостајању (јаз моћи) у технолошко-техничкој опремљености оружаних снага за најразвијенијим земљама света.

Организација оружаних снага у ближем и ширем окружењу СЦГ, посебно најразвијенијих земаља и земаља у транзицији, углавном је троделна: 1) снаге за реаговање (брзо и хитно), 2) главне одбрамбене снаге, и 3) резерва – снаге ојачања. У већини земаља двојак је састав ОС: 1) оперативна армија и 2) територијалне снаге. Постотак професионалаца у оперативној армији је различит, односно, најчешће се примењују два модела попуне: професионални и комбиновани модел. Иако је у већини земаља развијен комбиновани модел попуне, према савременим тенденцијама интеграционих процеса у сфери безбедности, већина земаља најављује прелазак на професионалну војску.

Употреба војне силе у непосредној је вези са технолошко-техничком развијеношћу ОС и, условно, може да буде: 1) класична и 2) савремена. При томе, у оба случаја постоје неоружани и оружани облици употребе војне силе.

У последњој деценији 20. и првим годинама 21. века у употреби војне силе посебно је дошла до изражаја *главна битка*, онако како су је посматрали класици ратне вештине, пре свих Клаузевиц. Наиме, главна битка се догађа између изузетно неравноправних противника¹⁰, као

¹⁰ Последњих година све више се користи израз *асиметричне снаге* којим се указује на њихову укупну неравноправност, односно на неједнакост у погледу моћи.

што је то било у случају напада мултинационалних снага на Ирак, 1991. и 2003. године, и агресије НАТО-а на СРЈ, 1999. године. Основни принципи или својеврсна законитост те битке може да се дефинише на следећи начин: *вероватноћа избијања и позитиван исход сукоба управо су пропорционални јазу моћи и степену заштите сопствених снага*. Стога до главне битке није долазило, нити долази, између приближно равноправних снага по укупној борбеној и другој моћи.

Војноиндустријски комплекс је изузетно значајан у развоју, производњи и трговини средствима и системима ратне и војне технике. Најразвијеније земље доминирају том сфером војног чиниоца, док се мале и неразвијене земље углавном ослањају на сопствене капацитете и увоз. С друге стране, војноиндустријски комплекс је основни чинилац модуларног приступа организацији и употреби оружаних снага. Наиме, најразвијеније земље задржавају „стратегијске полуге“ развоја и употребе оружаних снага које се односе на извиђање, стратегијски транспорт и дистанциона дејства, док улогу и задатке тзв. живе силе („прса у прса“) препуштају мање развијеним и модернизованим оружаним снагама.

Утицај војног чиниоца на развој војске Југославије – Србије и Црне Горе

Војни чинилац, у социолошком смислу, може да се посматра двојачко: 1) као један од чинилаца међународних односа, поред економског, политичког, дипломатског и других односа, и 2) издвојено, као друштвена појава, односно процес и творевина.¹¹ Та подела је условна и циљна, с обзиром на то да се војни чинилац, као подсистем система међународним односа, може посматрати и као посебан систем на nižем нивоу.

У савременим међународним односима повезаност међународних субјеката – држава нарасла је толико да се ниједна појава–процес не може посматрати уско, тј. локално (изоловано), односно, сви кључни међународни процеси, па и војни, толико су повезани да је тај однос постао закономеран. Тај аспект чини да се утицај војног чиниоца јавља сам по себи. Са друге стране, војни чинилац је друштвени процес *сарадње, сукоба и борбе, односно стварања и разарања*.

Деловање војног чиниоца, самог по себи или као друштвеног процеса и творевине, на развој Војске Југославије, односно Србије и Црне Горе, у смислу узрочности, немогуће је апсолутно под-

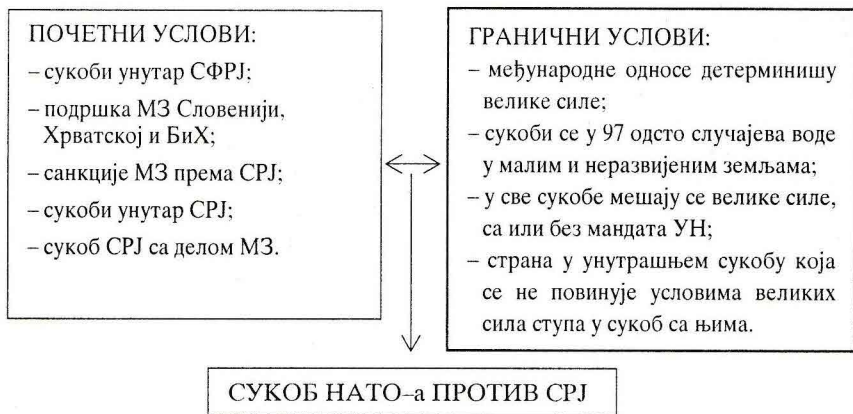
¹¹ Према Радомиру Лукићу, у суштини, све друштвене појаве могу се класификовати на друштвене процесе и друштвене творевине (опширније: Радомир Лукић, *Основни социологије*, „Научна књига“, Београд, 1978).

вести под „чисту“ релацију узрок – последица (ефекат) јер је у друштвеним појавама готово немогуће утврдити само један узрок. Међутим, узрочност војног чиниоца и развоја Војске има све карактеристике тог процеса сагледане у релацијама: 1) константне повезаности; 2) временске сукцесије; 3) произвођења ефеката и 4) међусобног утицаја, како се третирају у савременој филозофској мисли.¹² Стога је војни чинилац међународних односа имао, и има, посредан и непосредан утицај на развој Војске Југославије, односно Војске Србије и Црне Горе.

У разматрању узрочности утицаја војног чиниоца на развој Војске посебно је значајно утврђивање *почетних* и *граничних услова*. При томе, под почетним условима подразумевају се карактеристике система од тренутка његове анализе, било у прошлости, било у садашњости или будућности. С друге стране, гранични услови јесу стандарди, дефиниције и тенденције који се са великом вероватноћом могу предвидети, односно претпоставити. Са тога аспекта, након 1989. године карактеристична су два периода. Први, који је трајао од формирања СРЈ и ВЈ до краја 2002. године, и други, који је отпоче након општих промена у СРЈ после избора 2002. године.

За први период је карактеристична потпуна несагласност почетних и граничних услова СРЈ и утицајних центара моћи која је кулминирала ратом у СФРЈ, а посебно агресијом НАТО-а на СРЈ 1999. године. Општи однос почетних и граничних услова за наведени период приказан је на шеми 1.

Шема 1

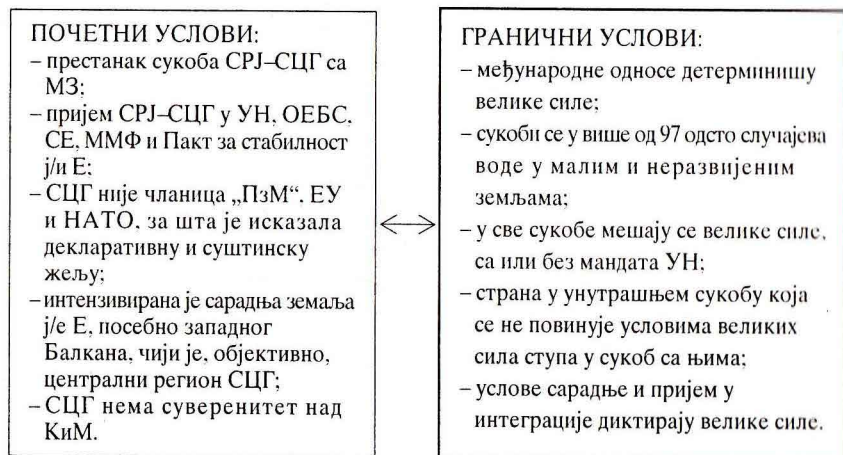

Однос почетних и граничних услова

¹² О узрочности и нужности видети опширније у: Михајло Марковић, *Филозофске основе науке*. САНУ. Београд. 1981.

Други период је отпочео релативним усаглашавањем и стабилношћу почетних услова СРЈ – СЦГ и граничних услова у развоју међународних односа, при чему је веома значајно неколико елемената: 1) пријем СРЈ – СЦГ у међународне организације (УН, ОЕБС, Савет Европе и друге), и 2) престанак антагонизама на релацији СРЈ – СЦГ са кључним чиниоцима у међународној заједници. Међутим, то је само део (значајан) елемената који утиче на однос међународне заједнице према СЦГ, јер у тим односима постоје и тзв. нерегулисана питања. У вези с тим, пре свега, треба имати на уму: 1) однос СЦГ са Хашким трибуналом; 2) постојање тужбе СРЈ против неких земаља чланица НАТО-а у Међународном суду правде, као и 3) постојање тужбе неких суседних земаља против СРЈ – СЦГ за геноцид и ратне злочине у СФР Југославији. Наведени и неки други чиниоци могу у одређеном тренутку затегнутости у међународним односима да утичу на погоршање почетних услова СЦГ, а тиме и, посредно, на однос војног чиниоца према нашој државној заједници и Војсци. Однос почетних и граничних услова другог периода приказан је на шеми 2.

Шема 2

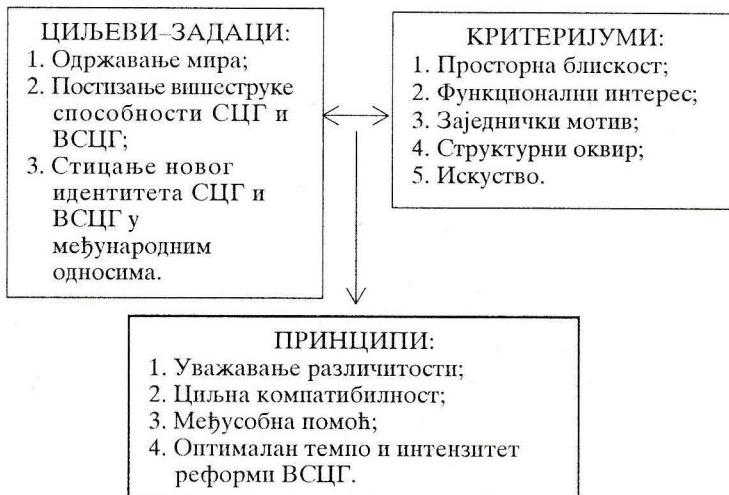
Однос почетних и граничних услова другог периода

Почетни услови за Војску СЦГ, сагледани у односу на тенденције елемената војног чиниоца (гранични услови), пре свега у развијеним земљама и европским земљама у транзицији, имају степен некомпатибилности, што је приказано у табели 1.

ЕНТИТЕТ	ПОЧЕТНИ УСЛОВИ (ВСЦГ)	ГРАНИЧНИ УСЛОВИ (ЕВРОПСКЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ)
Војна доктрина	Треба да се донесе	Коалициона – колективни систем безбедности
Тип војске	Комбиновани	У већини комбиновани, са тенденцијом ка професионалном
Састав војске	Оперативни и територијални	Оперативни и територијални
Структура војске	Видови, родови, службе	Видови, родови и службе, агенције
Функционална структура	Готове снаге, снаге за узвратни удар, резерва	Снаге за реаговање, главне одбрамбене снаге и снаге ојачања
Величина војске	Око један одсто оптерећења популације у миру	Ка и испод 0,5 одсто оптерећења популације у миру
Шема организације	Корпусно-бригадна; фиксна формација	Корпусно-баталјонска; модуларни приступ
Издаци за војни буџет	Око шест одсто од БНП	До четири одсто од БНП

Уз уважавање чинилаца који детерминишу декларативни и суштински став СЦГ према уласку у евроатланске интеграције и коришћење повољности промене општих почетних услова, СЦГ треба да се избори за примену принципа: 1) уважавања међусобних разлика; 2) циљне компатибилности; 3) помоћи развијених земаља, и 4) објективне поступности у темпу и динамици организационих промена Војске. Свакако, ти принципи зависе и од унутрашње стабилности државне заједнице Србија и Црна Гора, односно од њене перспективе. Могући однос циљева–зада-така, критеријума и принципа интегрисања у евроатланске интеграције приказан је на шеми 3.

Шема 3

Циљеви–задаци, критеријуми и принципи интеграције

Основни циљеви–задачи ступања СЦГ у војнобезбедносне интеграције треба да буду: очување мира, вишеструко оспособљавање ВСЦГ и стварање новог идентитета СЦГ и ВСЦГ. Мир је општи предуслов просперитета и развоја свих држава и народа. Шест великих ратова у којима је наша држава¹³ учествовала у 20. веку најбоља су потврда за такав закључак. Кроз тих шест ратова држава је пет пута мењала идентитет: 1) Србија и Црна Гора као државе; 2) Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца – Краљевина Југославија; 3) ФНРЈ – СФРЈ, 4) СРЈ и 5) државна заједница Србија и Црна Гора. С друге стране, развијене земље су вековима постојане.

Постизање вишеструких способности СЦГ и ВСЦГ, пре свега, везано је за безбедносни аспект, а односи се на унутрашње и спољне прилике. Наиме, сви наведени проблеми који оптерећују улазак СЦГ у интеграције, а посебно проблем Косова и Метохије, нерешиви су без међународног чиниоца. Наиме, међународна заједница је, *de facto* и *de jure*, уплетена у косметску кризу, која се може позитивно разрешити само на основу сарадње. Новим међународним идентитетом СЦГ и ВСЦГ (задатак везан за интеграционе процесе), пре свега, треба да се обезбеди стицање позиција које ће омогућити да наше компаративне предности буду у функцији интеграција. Тиме ће се отклонити безбедоносни ризици, претње и изазови, или ће се свести на најмању меру.

Основни критеријуми сарадње–интеграције треба да буду *територијална блискост; функционални интерес; заједнички мотив: структурни оквир и искуство*. Територијална блискост је први критеријум интеграција, посебно када је реч о војнобезбедносним интеграцијама малих земаља. Стога је логично да СЦГ, стварно и суштински, припада окружењу у којем се налази, тим више што су значајно промењени историјски услови (припадање покрету несврстаности и ослонац на сопствене снаге као принципи система безбедности наше земље у ранијем периоду). Функционални интерес ступања у интеграције јесте следећи критеријум, чију суштину чине: мир, просперитет, избегавање ризика, изазова и претњи и колективна безбедност. У непосредној вези с тим критеријумом јесте критеријум заједничког мотива. Наиме, наведене функције интеграција имају смисла сако ако су вођене заједничким мотивом, односно ако се не стварају ради сукоба са другом заједницом или државом. Структурни оквир сарадње–интеграције чини скуп повезаних елемената који реализују њене функције. Ти елементи, зависно до нивоа интеграције, сежу до заједничких оружаних снага, заједничких мисија и других облика организовања и испољавања интеграције. Искуство је критеријум који се уважава у свим друштвеним процесима, па и приликом ступања у интеграције. Зна-

¹³ Први и Други балкански рат; Први и Други светски рат; грађански рат у СФРЈ 1991/1992. и рат против НАТО-а 1999. године.

чајно је да је наша земља, у различитим периодима, склапала, пре свега, интеграције с позитивном конотацијом (учешће у ратовима 20. века и мировне операције – снаге под окриљем УН).

Принципи на којима треба да се заснива сарадња типа интеграција треба да буду; *уважавање различитости; циљна компатибилност; помоћ развијених земаља и оптималан темпо и интензитет.* Уважавање различитости (специфичности) јесте један од основних принципа демократије, па нема разлога да такав принцип не буде примењен и у војнобезбедносним европским и евроатланским интеграцијама. С друге стране, уважавање тог принципа показаше добру вољу интеграната за заједничким будућим бивствовањем. Непосредно на тај принцип наставља се принцип циљне компатибилности. Наиме, полазећи од евидентних разлика међу интегрантима, под тим принципом се подразумева временска димензија у којој ће основни елементи интеграције тежити ка компатибилности. У том процесу приближавања – циљне компатибилности, неопходна је помоћ развијених земаља, садашњих чланица интеграција, па се њихова помоћ показује као принцип. Све промене које треба да се остваре у Војсци да би достигла стандарде неопходне за интеграцију не смеју да се одвијају на брзину, само ради промена. Напротив, треба уважавати принцип оптималног интензитета и темпа тих промена у прихватљивом времену.

Препоруке за развој Војске Србије и Црне Горе

На основу краће анализе савремених међународних односа и филозофско-социолошког разматрања утицаја војног чиниоца на развој Војске Југославије – Србије и Црне Горе, могу се детерминисати препоруке за: 1) развој војне доктрине, 2) организацију Војске и 3) захтеве за њеном употребом.

Развој Војне доктрине СЦГ може да се сагледа са следећих аспеката: 1) карактера: 2) садржаја и 3) потребе редеофинисања кључних појмова. Према карактеру, војна доктрина СЦГ треба да остане у сфери одбрамбене доктрине, пре свега због тога што државна заједница СЦГ нема освајачких аспирација и тежи мирољубивом решавању свих спорова унутар и међу државама. С друге стране, карактер војне доктрине треба да има тенденцију ка колективној безбедности, и то из више разлога, од којих се посебно издвајају: 1) процес уједињења Европе је реалност у окружењу у којем постоји и којем тежи СЦГ; 2) у уједињеној Европи сви аспекти, а посебно безбедности, имају тенденције ка колективном, и 3) највећи безбедносни проблем унутар СЦГ – проблем Косова и Метохије, немогуће је позитивно решити без утицајних центара света, посебно ЕУ и Сједињених Држава.

Према садржају, војна доктрина СЦГ треба да буде усаглашена са савременим доктринама развијених земаља и европских земаља у

транзицији. Наиме, усаглашавање са интеграцијама којима тежи СЦГ јесте принцип–начело њеног укључења у евроатланске интеграције. Посебан аспект развоја војне доктрине СЦГ јесте редеофинисање и утврђивање појмовно–категоријалног апарата, који се, преко стратегије, оператике и тактике, учвршћује у научни фонд и, као такав, поново појављује као научно изходиште доктрине. У вези с тим, оправдано је редеофинисање: изазова, ризика и претњи безбедности СЦГ; визије, мисија, циљева и задатака Војске; промишљања оружане борбе у савременим условима и других подручја ангажовања Војске; чинилаца оружане борбе; принципа или начела ангажовања Војске у миру и рату; нивоа догађања оружане борбе који су познати у постојећој теорији као облици борбених дејстава, с посебним освртом на другачији приступ поимању операција; садржаја борбених дејстава, уместо садржаја оружане борбе итд. Стога, формирање *центра за војну доктрину* у оквиру Генералштаба, по угледу на савремене стране ОС, јесте један од значајнијих елемената организационих (структурних) промена Војске Србије и Црне Горе. Такође, оправдано се поставља питање израде новог (преуређеног) војног лексикона, па и речника, што би требало да буде увод у замашнији подухват – редеофинисање појмова у *Војној енциклопедији*. Отуда се покретање пројекта „Појмовно–категоријални апарат у војној науци“, који би могао да реализује Институт ратне вештине, чини најефикаснијим начином за отпочињање коректног и ваљаног решавања наведених проблема. Тако израђена војна доктрина може да буде основ развоја Војске, односно њене организације, употребе и обезбеђења.

У развоју ВСЦГ веће (највидљивије) промене треба да се догоде у организацији. Те промене, у складу са научном теоријом организације–система треба да буду на нивоу *организацијске трансформације*. То значи да променама треба да се обухвате сви сегменти, од визије, мисија и задатака, преко стратешког концепта, структурне и функционалне организације, до величине мирнодопске и ратне војске.

Под променама у домену *визије* подразумева се другачији приступ безбедносним изазовима, ризицима и претњама. Сукоб са неком од држава из региона или типа агресије НАТО–а на СРЈ, очевидно, мало је вероватан. Не због тога што СЦГ нема спорних питања са суседним државама, већ зато што ниједно спорно питање локално–регионалног карактера не остаје изван сфере утицаја светских центара моћи. У том смислу, уз уважавање реалности унутрашњих прилика СЦГ, највећи безбедносни проблем чини ситуација на Косову и Метохији, односно тероризам унутар државне заједнице. Скала безбедносних изазова, ризика и претњи за СЦГ, без изузетака, поклапа се са савременим гледиштима, пре свега, развијених земаља. То су: *тероризам глобалног типа; пролиферација оружја за масовно уништавање; етнички конфликти; ултранационализам; масовне миграције станов-*

ништва; промене граница међу државама; религиозни екстремизам; загађење природне средине; економски проблеми и трговина људима, оружјем и дрогом. Будући да савремени свет препознаје и настоји да умањи или отклони утицај тих изазова, претњи и ризика, требало би очекивати конкретнији и слободнији приступ њиховом утврђивању и налажењу начина за њихово решавање.

Основна мисија, односно стратегијски циљ Војске, јесте *одбрана Србије и Црне Горе*. Поред тога, на основу уважавања тенденција у савременим међународним односима, мисије Војске треба да буду и: *ангажовање у служби међународне заједнице и пружање помоћи домаћим цивилним властима*. При томе, ангажовање Војске за потребе међународне заједнице, пре свега, треба да се спроводи преко укључивања у Програм „Партнерство за мир“ и евроатлантске интеграције. Листа активности везаних за тај ангажман Војске мора да садржи мировне и хуманитарне мисије и друге облике међуармијске сарадње у региону и Европи. Помоћ цивилним властима јесте историјска мисија Војске која се односи на разноврсне активности: од противтерористичких, преко задатака помоћи у спречавању организованог криминала, шверца оружја, дроге и људи, до помоћи у случају елементарних непогода ширих размера или катастрофа.

Војска мора, ради одговарајућег прилагођавања визији изазова, ризика и претњи, као и учешћа у неведеним мисијама, да утврди и развије *стратешки концепт*, чији основни елементи, краткорочно и дугорочно, јесу: 1) припремљеност одговарајућих одговора на безбедносне изазове, ризике и претње; 2) укључење у „Партнерство за мир“, и 3) постепено укључивање у евроатлантске интеграције.

Структурно, Војска треба да садржи организацију видови-родови-службе, са њиховим редесфинисањем према месту и улози у борбеним дејствима и степену интегрисања функција у систему одбране Србије и Црне Горе. У прелазном периоду, који може да траје до 2006. године, односно до стварања јасније ситуације о опстанку СЦГ или њеном раздруживању, треба задржати комбиновани модел попуне и наведену поделу, уз формирање видовских команди и команде територијалних снага и редесфинисањем сектора Генералштаба по принципу „Ј“. Зависно од статуса државне заједнице и степена интегрисања у евроатлантске безбедносне структуре, у периоду након 2006. године могло би се прећи на варијанту „гашења“ команди видова и непосредног везивања команди корпуса за Генералштаб. Перспективно, а након потпуног укључивања у евроатлантске структуре, треба прећи на потпуно професионалну Војску, са корпусом снага за реаговање као основним и јединим мирнодопским интервидовским саставом. У свим варијантама, снаге Војске према намени треба организовати троделно: 1) снаге за реаговање треба формирати као А класи-

фикацију; главне одбрамбене снаге као Б и Р класификацију, а снаге ојачања–резерве у потпуности треба да чине територијалне снаге.

Родове Војске треба утврдити као носиоце једног од садржаја дејстава и помоћне снаге у неким од противдејстава за која су оспособљене и за која поседују профилисане борбене системе и опрему. Као родове у Војсци треба развијати: пешадијски, артиљеријски, артиљеријско-ракетни за ПВД, оклопни, инжињеријски, авијацијски, поморски и електронски род. Сходно степену професионализације, треба изнаћи организацијско-функционална решења за формирање *специјалних снага* као рода Војске.

Службе Војске треба развијати као носиоце једног од обезбеђења снага за дејства и противдејства и командовања. У структурном смислу, службе треба организовати као опште, специјалне и логистичке, а у функционалном смислу – као службе борбеног обезбеђења и логистичке подршке. Према прерасподели функција у систему одбране и ослонаца на цивилни сектор, треба дефинисати организацијску припадност служби. Без обзира на расподелу функција, у Војсци треба задржати планске и извршне органе следећих служби: везе, противнуклеарно-билошко-хемијске службе, обавештајне, контраобавештајне, морално-психолошке и логистичке службе.

Снаге за командовање на стратегијском нивоу, односно на нивоу Генералштаба, у складу са организацијским решењима развијених страних оружаних снага, треба организовати по принципу „Ј“: 1) Ј1 – кадар и морал; 2) Ј2 – обавештајни сегмент; 3) Ј3 – оперативни сегмент; 4) Ј4 – логистички сегмент; 5) Ј5 – стратегијско планирање и обука, и 6) Ј6 – информациони сегмент. Према наведеној организацији, треба приступити реорганизацији команди по дубини хијерархије командовања.

Величина Војске одређује се на основу мноштва чинилаца, као што су: 1) стратегијска визија СЦГ у вези с безбедносним изазовима, ризицима и претњама; 2) утврђени или перспективни систем одбране (колективни, ослонац на сопствене снаге или комбиновани); 3) финансијске могућности издвајања за потребе одбране и Војске; 4) демографске могућности државне заједнице; 5) техничко-технолошка опремљеност Војске; 6) традиције; 7) доминантни страни утицај и искуства; 8) политичка одлука о месту, улози и задацима Војске, и 9) модел популе. Од наведених чинилаца највећи утицај имају безбедносни изазови, ризици и претње и страни утицаји и искуства, који, према могућностима земље, доводе и до политичке одлуке.

У складу с међународном тенденцијом,¹⁴ оптерећење популације у миру, као мирнодопски контингент Војске, треба постепено своди-

¹⁴ У свим земљама у транзицији, као и код наших суседа, пројектована величина оружаних снага у миру („оптерећење популације“), за период до 2010. године, своди се на 0.3–0.5 становништва.

ти на ниво од 0,5 одсто, а ратни пројектовати на два до три одсто. У свођењу мирнодопске Војске на 0,5 одсто оптерећења популације у миру неопходно је да се примени следеће: 1) у складу са реалним безбедносним изазовима, ризицима и претњама, бројна величина Војске СЦГ не би требало да буде испод нивоа суседних земаља, осим Румуније; 2) у складу са опредељењем за потпуну професионализацију Војске, треба применити стандарде о односу броја војника, подофицира и војника по уговору, официра, цивилних лица и генерала; 3) сукцесивно смањене величине Војске мора да прати одговарајући степен њене модернизације (снага и средстава). У модернизацији снага Војске приоритетне треба да буду специјалне снаге, снаге ПВО и снаге за командовање. Од средстава, приоритетни су: командно-информациони систем, средства специјалних снага и ракетни системи ПВО; 4) планско смањење величине Војске мора да прати оптимално разрађен и у пракси примењив *социјални програм*, како за лица која напуштају Војску, тако и за будуће професионалне припаднике (потпуна професионализација).

Захтеви за ангажовањем Војске непосредан су израз промењених услова ратовања и будућих задатака, пре свега у оквиру безбедоносних интеграција. У вези с тим, у будућности је могуће: ангажовање Војске у савременим типовима операција и ангажовање Војске у мировним и хуманитарним операцијама као посебним облицима специјалних операција. За ангажовање Војске у савременим операцијама неопходно је: 1) достићи ниво издвајања у војни буџет од 20.000 америчких долара по војнику (припаднику Војске), што ће гарантовати минимум прихватљивог стандарда припадника Војске и могућност за навлањања кључних система борбене технике, и 2) изнаћи начине за технолошко-техничку помоћ или заједничке аранжмане са развијеним земљама у опремању Војске савременом борбеном техником. За ангажовање Војске у мировним и хуманитарним операцијама неопходно је достићи потребан ниво нормативних (законски), доктринарних, организацијских и функционалних решења. Нормативно-доктринарни аспект односи се на регулисање свих питања употребе јединица Војске у међународним мисијама које се усклађују са стандардима Уједињених нација. У организацијско-функционалном смислу неопходно је, на основу нормативно-доктринарних докумената, организовати, опремити, оспособити и имати стално задејствовану јединицу за мировне и хуманитарне операције.

Закључак

Војни чинилац међународних односа мења се према процесима у међународној заједници и, посредно и непосредно, одражавао се на развој Војске Југославије, односно одражава се на развој Војске Ср-

бије и Црне Горе. С обзиром на побољшање опште позиције СЦГ у међународним односима, Војска Србије и Црне Горе трансформисе се у условима на које утиче, првенствено, непосредно и шире окружење, са препознатљивим утицајима најразвијенијих земаља света и њихових интеграција.

Достигнути ниво развоја Војске СЦГ и перспективе интеракције на међународном плану потенцијална су енергија државној заједници Србија и Црна Гора да створи ефикаснији систем безбедности и одбране. Стога, организацијска трансформација Војске, без обзира на период који се узима у обзир, не сме да буде исхитрена, брзоплета, наметнута са стране и стихијна, већ плански и организован процес, заснован на међународним стандардима и сопственим могућностима.